

Stručné dějiny Horních Heřmanic do roku 1918.

Zpracoval Jan F. Křivohlávek

I. Od založení do roku 1848.

V dávných dobách v místech, kde později byla založena ves Heřmanice, se rozkládal hluboký pohraniční hvozd. Byl domovem divoké zvěři, zejména jelenů, srnců, lišek a jezevců. V potoce, který tudy od pradávna protéká, žilo hojně ryb a raků. V bažinách kolem potoka a v lesích se s rozkoší válelo množství divočáků. Občas sem z okolí Suchého vrchu zabloudil i medvěd. Nic nenarušovalo věčný koloběh přírody a střídání ročních dob. Z jara se celá krajina probouzela ze zimního spánku a les, paseky i holá místa se zazelenaly. V létě si všechna zvířata i les užívali slunečního tepla, aby se s příchodem chladných dnů, tehdy ještě smíšený les s převahou listnatých stromů, zbarvil do nádherných podzimních barev. Když začal foukat studený severní vítr a začal padat déšť, začala se krajina, les i zvířata pomalu ukládat k zimnímu spánku. Po příchodu mrazů a později také sněhu se celá krajina zahalila do jiskřivě bílé sněhové peřiny. Ta byla jen občas narušována stopami zvěře, která hledala potravu. Tento koloběh po věky nic nenarušovalo. Jen občas bylo v dáli vidět z lesů stoupat dým. To začal být klid pohraničního hvozdů narušován příchodem lidí z oblastí, kde již byla tak hustá síť osad, že zde nemohli najít obživu. Ti si zde na příhodných místech, zejména v blízkosti vodních toků, zakládali nová obydlí. Na vykácených a vypálených prostorách začali obdělávat půdu. Tak jednoho dne se podél toku Moravské Sázavy a dále podél toku Heřmanického pokoka začaly ozývat lidské hlasy mísící se s bučením dobytka. To se stalo, zřejmě nedlouho po roce 1250, kdy přišla i do zdejší krajiny skupina kolonistů vedená lokátorem Hermanem. Podle něj byla později vzniklá ves pojmenována. Kolonisty do okolní krajiny přivedli moravští šlechtici bratři Heřman a Oldřich z Drnholce. Král Přemysl Otakar II. (vládl v letech 1253 – 1278) je pověřil osídlením stále ještě téměř pustého území porostlého jen rozsáhlým pohraničním hvozdem. Na jeho místě se později konstitovalo lanšperského panství. Heřman se zde dlouho nezdržel. Podle některých indicií měl zřejmě podíl na osídlování krajiny v okolí Ústí n.O. Tak kolem roku 1250 byl majitelem rychty v Chocni a v té době je také uváděn jako „Hermann de Osteh“ (Heřman z Ústí n.O.). Nedlouho nato odtud odchází a roku 1257 se již uvádí jako Heřman z Rychnova. Zřejmě převzal od krále ke kolonizaci území v povodí řeky Kněžny. Zde se pak usadil a založil rod pánů z Rychnova. Jeho bratr Oldřich se zde zřejmě zdržel déle. Snad aby dokončil dílo, které s bratrem započal. Byl to významný velmož a králův oblíbenec. Ten ho také oženil se svou nemanželskou dcerou Eliškou. Po osídlení krajiny (po základním osazením novými obyvateli a po založení města Lanškrouna, dalších městeček) vše předal kolem poloviny 60 let 13. století zpět do rukou krále, kterému toto území patřilo. V roce 1267 byl již

purkrabím ve Znojmně a roku 1268 se již objevuje na pražském královském dvoře. V roce 1272 se stává hejtmanem Korutanech. Za čtyři roky (1276) je již mrtev.

Správním centrem nově osídleného území se stal hrad Lanšperk. Jeho součástí byla od založení mimo jiné také ves Heřmanice. Zřejmě v této době zde vznikla jedna z větví tak zvané „jantarové cesty“, vedoucí z Moravy přes Třebovické sedlo a dále údolím Moravské Sázavy na českomoravské rozhraní. Dále směřovala přes Štíty, údolím Březné k Červené Vodě a do Kladska. Jako královský majetek hrad Lanšperk a celé panství, včetně města Lanškrouna a také v té době již zřejmě existující vsi Heřmanice, daroval tehdy panující král Václav II. (vládl v letech 1283 – 1305) roku 1285 svému otčímému Závišovi z Falkenštejna a jeho synu Ježkovi. Toho Záviš zplodil s Václavovou matkou Kunhútou. Tento majetek však dlouho nedoručili. Když došlo mezi Václavem a jeho otčímým k roztržce, král jim roku 1289 darované majetky odňal. Téhož roku začal jednat s míšeňským markrabětem Bedřichem Malým o výměně tohoto území (Lanšperk, Lanškrouna, Ústí n.O.) a také Vysokého Mýta, Svojanova a Poličky za Míšeň. Ve východních Čechách tak mělo vzniknout rozsáhlé samostatné území pod správou Bedřicha Malého. Jeho součástí se měly stát i Heřmanice. K výměně území nakonec nedošlo a tak lanšperské panství dále zůstalo královským majetkem. V roce 1290 dal král Záviš z Falkenštejna popravit. Později, roku 1292, založil zbraslavský klášter, dle legendy aby před Bohem odčinil svoji vinu a učinil pokání za Závišovu popravu. Skutečnost je však jiná. Podobný cisterciácký klášter hodlal Václav II. založit již několik let před Závišovou popravou. Jen tento svůj úmysl odkládal a tak poprava na jeho vzniku neměla vliv. Jisté je, že tento nový klášter mimo jiné nadal dosti značným majetkem, který se mimo jiné rozkládal v okolí Vysokého Mýta a na části území kolonizovaném před 50 lety bratry Heřmanem a Oldřichem z Drnholce. Zejména hrad Lanšperk a městečka Ústí n.O. a Č. Třebová s okolními vesnicemi. Druhou polovinu (okolí Lanškrouna) a tedy i Heřmanice si ponechal. V roce 1304 nadační listinu pro Zbraslav změnil a upravil. Majetkem kláštera se mimo jiné stalo celé tehdejší lanšperské panství. V této druhé nadační listině jsou také poprvé písemně uváděny Heřmanice (jako Hermansdorf). A to hned dvakrát za sebou, což nasvědčuje tomu, že již tehdy byla původní ves rozdělována na dvě části (dolní a horní). Bohužel mnoho dobrého tento majetek klášteru nepřinesl. Tak např. se ho na čas zmocnil král Jan Lucemburský (vládl v letech 1310 – 1346). A také sousední šlechtici zde značně plenili. Jak uvádí Zbraslavská kronika, v okolí Heřmanic to byl např. Ješek řečený ze Šilperka, kterému musel dát klášter 180 hřiven aby alespoň rok své zbraslavské sousedy nechal napokoji. Jan Vusthub (Wüstenhube) z nedaleké Branné (Kolštejna) dostal za to samé 40 hřiven. Proto zbraslavský opat přivítal možnost tyto vzdálené majetky vyměnit s nedávno (1341) založeným biskupstvím v Litomyšli za jejich majetky nedaleko Prahy. Ve smlouvě o této výměně z roku 1358 se také poprvé písemně uvádějí obojí Heřmanice (Hermansdorff superior et inferior). Jejich novým pánem a vrchností jsou od té doby biskupové z Litomyšle. Za biskupa Jana V. Železného je roku 1409 od lanšperského panství odděleno městečko Jablonné včetně několika vesnic, mezi nimi se uvádí Dolní a Horní Heřmanice. Jejich novým majitelem se stal Jan Strýček ze Strýčkova. Šlechtic o jehož původu prozatím není nic bližšího

známo.Co se ve zdejší krajině dělo za husitských válek nevíme.Jisté je jen to,že roku 1421 husitská vojska dobyla Litomyšl a snad se také přiblížila k Lanškrounu.Mniši tamního augustiniánského kláštera (založen roku 1371) uprchli do Olomouce a nějaký oddíl husitského vojska nebo samo místní obyvatelstvo klášter vypálilo a pobořilo.Později byl dobyt a obsazen i hrad Lanšperk.Jak se tyto události dotkly jednotlivých vesnic v okolí, včetně obojích Heřmanic, není známo.Žádné zprávy o jejich osudu v té době nejsou dochovány.Lanškroun a okolní vesnice (lanškrounskou část lanšperského panství) v 1436 dostal do zástavního držení od krále Zikmunda Vilém Kostka z Postupic i s Litomyšlí a dalšími majetky zaniklého litomyšlského biskupství. Jeho syn Zdeněk Kostka pak v roce 1451 získal Od Bohuslava z Košině do vlastnictví i druhou lanšperskou část, včetně hradu Lanšperka. Nedlouho nato,roku 1453,získal také od Markéty ze Zásady, manželky lanšperského hejtmana Václava Pregera dlužní úpis na ono malé jablonnské panstvíčko, jehož součástí byly i Heřmanice. Tak došlo k opětovnému spojení celého území v jeden samostatný správní celek s centrem na Lanšperku.

Za Kostků z Postupic dosáhlo celé panství značného rozkvětu.Český živel byl značně posílen a také správa panství úřadovala česky.Města dostala řadu privilegií.Po smrti Zdeňka Kostky z Postupic (+ 1468) celé lanšperské panství i s Lanškrounem převzal jeho bratr Jan Kostka z Postupic.Po něm od roku 1486 následovali jeho synové Jan II.Kostka a Bohuš Kostka. Ti až do Bohušovi smrti v roce 1505 celý majetek vlastnili společně.V té době byl v Lanškrouně z bývalého augustiniánského kláštera budován zámek.Toto sídlo Kostků z Postupic v Lanškrouně se poprvé připomíná roku 1507.Když zemřel i Jan II.Kostka (kolem roku 1507), majitelkami rozsáhlého majetku Kostků z Postupic se staly Bohušovy dcery Anna a Markéta.Protože byly ještě nezletilé,jejich poručníkem se stal jeden z nejvýznamějších a nejbohatších šlechticů Vilém z Pernštejna.Aby získal celý majetek pro svůj rod, obě sestry provdal za své syny Jana a Vojtěcha.A tak po roce 1507 se celé lanšperské panství i s Lanškrounem stává majetkem významného rodu pánů z Pernštejna.Oba bratři se později rozdělili a majitelem lanšperského panství i s Lanškrounem se stal starší Vojtěch z Pernštejna,manžel Markéty Kostkové z Postupic.Po jeho smrti (+1534) panství převzal mladší Jan zvaný Bohatý,manžel Markétiny sestry Anny.Žil dosti rozmařile a proto musel později část svých majetků zastavit nebo prodat.A tak došlo i na lanšperské panství.V roce 1540 od něj oddělil část skládající se z města Lanškrouna a několika sousedních vesnic.Vše zastavil Václavu z Boskovic.To však nestačilo a tak v roce 1544 prodal zbytek, skládající se z hradu Lanšperka,tří městeček (Česká Třebová,Jablonné n.O.,Ústí n.O.) a řady okolních vesnic, včetně Dolních a Horních Heřmanic,Petru Bohdaneckému z Hodkova. Z doby,kdy obojí Heřmanice patřili Bohdaneckým z Hodkova se dochovala v Státním oblastním archivu v Zámrsku velice vzácná památka nazvaná „Registra v nichž se zapisují prodeje gruntův všelijakých na panství lanškrounském i také lanšperském též i rukojemství“.Tato kniha obsahuje řadu pozoruhodných zápisů mezi nimi i nejstarší zprávy o heřmanických obyvatelích.Jak je již uvedeno v názvu knihy, větší část zápisů se týká prodeje gruntů.Zejména půdy a domů.Často bylo při prodeji nebo převodu gruntu uváděno hospodářské nářadí,zvířectvo,obilí a také zbroj (zbraně),která v té

době byla na každé větší usedlosti. Tak například z roku 1544 pochází tento zajímavý zápis týkající prodeje statku sirotků Šivrlových z Horních Heřmanic:

„V pondělí po svatém Benediktu (24. března) statek sirotků Šivrlových jest prodán Matoušovi Votčímu jejich za 100 kop. Zavedati má o svatým Václavě 6 kop českých, placení při témž čase léta 1545 po 3 kopách českých až do zaplacení.

Přijde jemu tři koně a čtvrté hříbě, krav 7, slepic i s kohoutem 20, husí 3, vůz, plouch, brány se vším příslušenstvím, motyka, sekera, vidlí k hnoji, řetěz k vozu, vobilí seté všecko na poli, zbroj kteráž k gruntu náleží.

Takto zase má vydati Matouš Votčím sirotkům. Dvěma děvčatům po krávé, když by k místu přišli (vdali se) a Vaňkovi bratru jejich nejstaršímu také jednu krávu a třem bratřím malejm sirotkům, též má po teleti vosaditi, když by k letům přišli (staly se zletilými), aby měli po krávé.

A to vše se vložilo do register sirotčích při právním soudu v Horních Heřmanicích. Stalo se léta a dne jmenovaného „

Jak Bohdanečtí tak před nimi i Pernštejnové byli přísnou vrchností, která měla v první řadě zájem na tom, aby poddaní řádně hospodařili a včas odváděli příslušné dávky, poplatky a splátky na zakoupené grunty. Za menší provinění či přestupky poddané trestali „dáním na rukojmě“. To znamenalo, že někteří sousedé se za provinilého museli pod pokutou zaručit, že se přestupku, ze kterého byl obviněn, již nedopustí. Jestliže se jednalo o větší provinění nebo přestupek byl provinilec „dán do kabátu“ (zavřen do vězení). Byl to na Lanšperku, v sídle správy panství, malý sklípek, kde se vězeň nemohl téměř pohybovat. Nezřídká se také stávalo, že bylo provinilci uloženo svůj grunt prodat a opustit rodnou ves. To se stávalo zejména tehdy, když se poddaný bouřil proti své vrchnosti. Potrestán byl i ten poddaný, který se chtěl svým povinnostem vyhnout odchodem na vojnu. V roce 1543 došlo v Horních Heřmanicích dokonce k potrestání čarodějnice. V zápise o tom je uvedeno:

„Leta 1543 v úterý po svatém Tyburci (14. srpna.) Zuzana Mlynářka odtudž, jak jest o ní mluveno, že by nějaké čáry strojiti měla a pastorku svému i při mlýně jeho, překážku že měla činiti.

Tak dána jest na rukojmě na takovej způsob, když by rukojmí napřed dáno tejdén věděti, aby ji v to místo postavili, odkud jsou ji vyrušili. Za to jsou slíbili zejména z panství jiného pod základ 50 kop grošů propadení. Když by ji na vejš jmenovaný den nepostavili, že základ propadnouti má.

Toho jsou zejména slíbili Vávra z Drozdova, Vašek odtudž, lidé pana Hubského, Matouš z Mistrovic, člověk Strachotův, rukou společnou a nerozdílnou.“

Po dvaceti letech vlády Bohdaneckých nad Horními Heřmanicemi dochází ke změně. Nástupce Jana z Pernštejna, známý český velmož a významný zemský úředník Vratislav z Pernštejna, nejprve od dědiců Václava z Boskovic roku 1561 vyplatil zastavenou lanškrounskou část a po několika letech, roku 1564, koupil od dědiců Petra Bohdaneckého i druhou větší část někdejšího rozsáhlého lanšperského panství i s Horními Heřmanicemi. Původní panství se od této doby již neuvádí jako jeden celek, ale je děleno na dva samostatné statky patřící jednomu majiteli, v té době Pernštejnům. Krátce po získání obou částí v roce 1568 nechali Pernštejnové vyhotovit velice významný dokument. Je to kniha zvaná „Urbář“. Obsahuje soupis dávek a povinností poddaných vrchnosti ze všech míst na lanškrounsko - lanšperském panství. Podle zápisů v této knize se dovídáme, že v Horních Heřmanicích bylo v té době 24 gruntů, z toho 2 mlýny o jednom moučném kole. Z hornoheřmanických hospodářů se zde uvádí:

Matěj Křilari, Pavel Ročně, Vondra Šik, Jan Žalman, Jan Černík, Vaněk Joklí, Vaněk Studený, Vítek Zeman, Štěpán Úrok, Jan Svatý, Janek Kulhavý, Jan Drásal, Matouš Rohovec, Kuba Vysoký, Matouš Křčmáři, Matouš Haylí (Hejlí), Jan Juklí, Jakub Mlynář, Štěpán Hluchý, Jan Šembel, Jíra Záruba, Jakub Tyránek, Petr, a Martin Turek,

Museli vrchnosti platit jednak úrok v penězích (tak zvané robotní peníze) a také odvádět naturální dávky, vše v několika pevně stanovených termínech. Tak o velikonocích se z Horních Heřmanic odváděla jedna plec nebo místo ní 3 groše. O svatém Jiří jednak úrok v penězích (2 kopy 17 grošů a 2 denáry) a jako naturální dávky 2 kopy vajec. O svatém Jakubu se odváděli tak zvané kravní peníze (z celé vsi 1 kopy a 12 grošů), dále také úroční peníze (stejnou částku jako o svatém Jiří), jako naturální dávka 25 slepic, úroční žito (1 korec, 3 větele a 1 strych), ječmen (3 korce 3 větele a 1 strych) a oves včetně lesního ovsa (celkem 11 korců a 3 ½ větele). Hornoheřmanický rychtář musel ročně dávat o velikonocích 10 grošů tak zvané pomoci na „vinné fůry“. Pernštejnové na celém panství provozovali tak zvané rentové neboli naturální hospodářství. To znamenalo, že poddaní byli povinni odvádět jen peněžní a naturální dávky. I když již tehdy začali i Pernštejnové zavádět tak zvané režijní hospodářství. To se však prozatím obešlo bez větší pomoci (roboty) poddaných.

Po smrti Vratislava z Pernštejna v roce 1582, jeho synové Jan a Maxmilián lanškrounsko - lanšperské panství dlouho neudrželi. V roce 1588 ho prodali Adamu Hrzánovi z Harasova. Prodejem panství nastala pro poddané doba velkých strážní. Nový majitel, jeden z největších lichvářů v tehdejších Čechách, kterému byl dlužen i král, se zaměřil zejména na režijní hospodaření. Stavěl nové rybníky (na které zabíral poddanskou půdu), skupoval poddanské mlýny a zřizoval na poddanské půdě nové panské dvory. Všeobecně došlo k utužení poddanských poměrů, zejména k potlačení řady svobod poddaných a zvýšení roboty. Ani svobodné stěhování bez povolení vrchnosti nebylo dovedeno. Přesto však docházelo k častému „zbíhání“ neboli útěku poddaných jinam. Toho vrchnost využívala k tomu, aby se obohatila na úkor těchto zběhlých nevolníků.

Poddaných, kterým bylo povoleno odstěhovat se jinam, bylo velice málo. Jedním z nich byl i Pavel Michalů z Horních Heřmanic, jak dokládá text tak zvaného „zhostného“ nebo také propouštěcího listu:

„Urozenému panu Petrovi Bojkovskému z Bukovice a na Zábřehu, příteli mému milému.

Urozený pane a příteli můj milý a též zdraví a jiného všeho dobrého od pána Boha všemohoucího vinšuji Vám a přeji věrně stále. Na žádost a připsání vaše tak činím a Pavla syna Michalového ze vsi Horních Heřmanic, člověka poddaného mého, z poddanosti a člověčenství i ze vsí spravedlnosti jemu na gruntech mých náležitou, na grunty a k ruce Jeho milosti pána Vašeho tímto listem zhostným propouštím. Já se kloním k naději, že mě se toho přičiníte podobně a vedle vzkázání svého odměníte. Dáno na Lanškrouně r. 1606.“

Útiskem Hrzánů bylo postiženo zejména město Lanškroun, Ústí n.O. a vesnice, kde byly budovány nové hospodářské podniky (dvory, rybníky apod.) Poddaní, hlavně v Lanškrouně, se proti této zvůli Hrzána bouřili a stěžovali si na něj až u císaře Rudolfa II. Spor však dopadl v jejich neprospěch. Museli se Hrzánovi vydat na milost a nemilost.

V té době byl definitivně opuštěn hrad Lanšperk jako sídlo správy panství. Ta se přesunula natrvalo do Lanškrouna, kde Hrzán z bývalého augustiniánského kláštera, přestavovaného již za Kostků z Postupic, vybudoval zámek. Když v roce 1619 zemřel lanškrounsko – lanšperské panství zdělili jeho synové Zdeslav, Vilém a Jan. Ti ho se vším co k němu příslušelo, tedy i se vsí Horní Heřmanice roku 1622 prodali za 183.000 kop míšeňských královskému místodržícímu v Čechách Karlu z Lichtenštejna. Byl také předsedou komise, která po bitvě na Bílé Hoře konfiskovala majetek šlechticů, kteří se postavili proti císaři. Tento prodej byl proto jistým způsobem úplatek za to, že nebudou postiženi za účast na stavovském povstání. Přesto, že panství prodali za značně nízkou cenu není jisté, zda i z této sumy dostali celou částku. K výměně majitelů panství došlo ve velmi pohnuté době pro celé Čechy. Byla to doba, kdy začla třicetiletá válka. Její bezprostřední příčinou byl boj za náboženskou svobodu v zemích Koruny České a práva celé stavovské obce, ale i prohlubující se rozpory v tehdejší společnosti.

Nejvíce byly válkou postiženy oblasti, kde probíhaly válečné operace a místa, kterými táhla nebo ve kterých byla ubytováno vojsko obou stran (císaře nebo stavů). Na lanškrounsko – lanšperském panství, které bylo postupně přejmenováno na panství Lanškroun, byla nejvíce postiženo město Lanškroun a vesnice v jeho okolí, ale i Ústí n.O. a Česká Třebová. Mimo to i místa podél cest, kterými vojsko táhlo. Horní Heřmanice, ležící na trase cesty z Čech na Moravu byly dokonce postiženy dvakrát. Poprvé to bylo v době, kdy tudy táhlo z Opavy do Čech 14 kornet císařského vojska. Podruhé byly vydrancovány v říjnu 1646, když tudy táhly na Moravu po bitvě u Jankova vojáci švédského generála Wittenberka. Ti byli ve vsi ubytováni přes noc. Přitom pobrali všechny kostelní věci a pro

neodvedení kontribuce celou ves vypálili. Válečné operace a drancování vesnic od začátku třicetileté války doplňovala tvrdá rekatolizace. Té se nevyhnulo ani lanškrounské panství. Již v roce 1633 vydal Karel z Lichtenštejna nařízení, že se všichni poddaní musí přihlásit ke katolické víře. Obyvatelstvo, které se nechtělo přihlásit ke katolické víře a zapřít víru svých předků, muselo opustit své statky a grunty a vystěhovat se do vyhnanství. Podle pověsti jim katolíci přezdívali berani a večer prý jim chodili pod okna „bečet“. Tato hanlivá nadávka se prý později změnila na příjmení Beran. Tak se dle lidového vyprávění vysvětluje velké množství Beranů v Horních Heřmanicích.

Zajímavým dokumentem z doby náboženského útisku je tak zvaný „Soupis poddaných podle víry z roku 1651“, který byl nedávno vydán tiskem. Je to velice důležitý historický pramen představující soupis obyvatel starších 10 let v jednotlivých městech a vsích na jednotlivých panstvích.. U všech evidovaných osob se mimo jména uvádí také to zda jsou to poddaní, cizí osoby (z jiného panství) nebo zda se jedná o svobodné obyvatele. Dále je uvedeno jejich zaměstnání či stav (syn, dcera, manželka a pod), stáří (ovšem jen přibližně) a zda je ta která osoba katolík či nekatolík. V tom případě se také uvádělo, zda je u takové osoby naděje na získání pro katolickou víru či ne. Podle tohoto soupisu bylo v Horních Heřmanicích evidováno 92 osob. Pokud k tomuto číslu připočítáme i děti do 10 let, lze odhadem říci, že v té době zde bylo asi 120 obyvatel. Všichni byli poddaní a katolíci. Můžeme právem konstatovat, že mnohý z nich jen s donucením. Ve vsi se mimo sedláků a „půsedláků“ uvádějí i podruzi, z nichž dva byli tkalci, a také tři chalupníci. Mimo to zde v té době žil i kolář (Jiřík Havelka s manželkou Zuzanou) a rektor (učitel) Pavel Zelinka s ženou Barborou, rodák z Jablonného n.O. Na škole v Horních Heřmanicích působil 55 let až do své smrti v roce 1700. Rychtářem byl podle tohoto soupisu Václav Horní s manželkou Dorotou. Měli tři syny (Matouše, Václava a Pavla) a dvě dcery (Marjánu a Zuzanu). Velice zajímavý je také text připojený na konci soupisu. Podle něj zjistíme, že zde sice byl kostel, ale žádná fara. Ta byla až v dalekém Ústí n.O., později, od roku 1660, v Jablonném n.O. Samostatná fara byla v Horních Heřmanicích zřízena až v roce 1748. V zmíněném textu, připojeném na konci soupisu hornoheřmanických poddaných podle víry se uvádí:

„Chrást Páně jest založení První neděle po Veliké noci, fary žádné nebývalo ani nejní. Za starodávných let predykant z Vejprachtic tu přísluhoval, ale od změnění vždýcky farářové oustští, jako i nyní kněz Martin František Hladký z městys Oustí službu Boží tam vykonává. A odvádí jemu (mimo těch v tejš dědině od nepřítelů vypálených gruntův) desátku ročně žita 5 korců 1 věrtel 3 čtvrtce, ovsu 5 korců 1 věrtel 3 čtvrtce. Peněz žádných při záduší ani na dluzích se nenachází, nebo když Wittemberg s armádou svou tudy maštroval a nocleh v tejš vsi mějíc, všechny kostelní věci pobrali a nemalou škodu učinili, takže se za zádušní peníze zase jinší potřebsnosti spraviti dáti musely. Kráva zádušní jest jedna. Rolí zádušních jest pod vysetí 7 korců obilí“.

Jak vypadalo po třicetileté válce hospodaření na jednotlivých hospodářství se dovíme z prvního berního katastru nazvaného „Berní rula“, který pochází z roku 1654. Tento berní katastr neboli soupis obdělávané půdy poddaných byl pořízen zejména proto, aby jim bylo možné vyměřit co nejpřesněji zemské daně. Je to vlastně přehled obdělávané poddanské půdy, o počtech chovaného domácího zvířectva a o sklizni sena. Dle tohoto berního katastru tehdy bylo v Horních Heřmanicích 27 osedlých čili zdanitelných usedlostí. Z toho bylo 7 zahradníků (držitelů menších statků). Poddanské půdy bylo celkem 899 strychů (něco přes 180 ha). Většinu evidovaných hospodářů samozřejmě živila půda ale mez nimi byli také dva kováři, a také kolář, krejčí a tkadlec. Tento berní katastr byl v roce 1672, upraven a doplněn. Tato úprava je dnes nazývána „Revizitace berní ruly“. Podle údajů obsažených v tomto dokumentu bylo v Horních Heřmanicích 18 sedláků, 7 zahradníků a 3 chalupníci. V držení poddaných bylo celkem 889 strychů půdy. Tedy o něco méně než v roce 1654. Z toho se ozimem osívalo 49 strychů (asi 10 ha) a na jaře 80 strychů (asi 16 ha). Úhuru bylo 49 strychů (asi 10 ha) a lada obsahovala 39 a $\frac{3}{4}$ strychu (kolem 8 ha) a porostlin (neobdělávaná pole zarostlá křovím a mlázím) bylo 671 $\frac{1}{4}$ strychu (asi 135 ha). To nám ukazuje, že ne všechna půda byla řádně obdělávána, zhruba jen její menší část. Ve vsi bylo v té době chováno 22 koní, vlastních krav bylo jen 18 a pronajatých 42, ovcí bylo jen 8 a sena se sklízelo 21 $\frac{1}{4}$ vozu. Jaké byly podmínky pro hospodaření nám ukazuje velice zajímavá poznámka uvedená na konci popisu Horních Heřmanic. Uvádí se zde toto:

„Tato vesnice mezi velkými horami ležící, rolí velmi neužitečných a pracného vzdělání, na díle kamenitý, skalnatý, na díl mokrý, studený, též schylovatý mající, kterážto na mále osívající velmi špatný užitek poznávají. Sousedé někdy spolu se sprážující pro oživení sebe obilí z Moravy přiváží, jiní len skupující, předem dosti pracně se obživují, stavení pak sešlá, spráchnivělá k rozvalení se schylující. Sena též při mírnosti se vynachází.“

Na začátku druhé poloviny 17. století došlo na celém panství i k tvrdé germanizaci. Vrchnostenská správa začala úřadovat německy nedlouho po převzetí panství Lichtenštejny. Je ale zajímavé, že například v samotném Lanškrouně bylo německé úřadování prosazeno až od roku 1683. Germanizace se neprosazovala jen zaváděním německého úřadování, ale také tím, že do vesnic s českým a zejména se smíšeným obyvatelstvem byly na volné grunty dosazování sedláci náležející k německému etniku. Tomuto germanizačnímu tlaku, trvajícím několik století, odolaly na lanškrounském panství jen ty vesnice, kde bylo české etnikum vždy v převaze. Mezi ně patří i Horní Heřmanice.

Začátek 18. století zastihl lanškrounské panství již na úrovni rozvinutého feudálního hospodářství. Velká část naturálních dávek byla přeměněna na peněžité plat a práce na panských dvorech a podnicích byla zajišťována robotou poddaných. Jaká byla v té době situace v Horních Heřmanicích se můžeme

dovědět z dalšího berního soupisu, tak zvaného „Tereziánského katastru“. Byl vyhlášen roku 1757 ale přípravné práce začaly již na začátku století. V době vyhlášení tohoto katastru bylo v Horních Heřmanicích již 45 sedláků. Z toho 24 jich vlastnilo usedlosti o rozloze do 1 strychu (asi 0,2 ha), 4 sedláci měli usedlosti o rozloze 30 – 60 strychů (od 6 do 12 ha). Jen k rychtě patřilo více jak 60 strychů polí (více jak 12 ha). Kromě toho bylo ve vsi 24 domků, ke kterým mimo stavebního místa, nepatřila žádná půda. Polí bylo ve vsi celkem 553 strychů a 3 větele (přes 110 ha), lada měla 243 strychů (něco přes 48 ha), pastviny 277 strychů (kolem 56 ha) a z luk se sklízelo 57 vozů sena. Lesy poddaní žádné nevlastnili. Ty patřily výhradně vrchnosti. Že se zde jednalo jen o chudou půdu svědčí i to, že se sklízelo jen trojnásobek toho co se zaselo. Pokud jde o robotu tak v polovině 18. století muselo 14 sedláků robotovat 3 dny v týdnu s dvouspřežním potahem. Musíme však uvést, že větší sedláci na robotu posílali svého pacholka a sami mohli pracovat na vlastním. Mimo tažné roboty dalších 50 poddaných z Horních Heřmanic muselo vykonávat jeden den v týdnu tak zvanou „pěší robotu“. Podle zprávy komisařů, kteří prováděli soupis poddanské půdy a povinností panovala v horských vesnicích na Lanškrounsku, kam můžeme řadit i Horní Heřmanice, veliká bída. Pole bylo možné obdělávat až po 6 letech a více letech, lada po 20 – 30 letech. Mnohá pole jen motykou. Hnůj byl na pole vynášen v putnách nebo vyvážen v „trakačích“ a stejným způsobem se dolů snášela nebo svážela úroda a seno. I v nižších polohách byla půda neúrodná. V nouzi se obyvatelstvo živilo ponejvíce předením, nikoliv však z vlastního lnu. Předivo pak bylo prodáváno rychtářům a ti ho dále dodávali moravským a slezským obchodníkům s přízí. Plátno vyrobené mimo domácí potřebu se prodávalo jen na okolních výročních trzích.

Mimo těžkých životních podmínek sužovala poddané i pokračující rekatolizace. Mnoho obyvatel z lanškrounského panství se kolem poloviny 18. století tajně odstěhovala z vlasti. Usazovali se zejména nedaleko Berlína, kde založili osadu nazvanou Rixdorf. Později se tato osada stala součástí Velkého Berlína. Dodnes zde žijí potomci původních českých „vystěhovalců“. Mezi nimi jsou i potomci, jejichž předkové odešli také z Horních Heřmanic. Ostatně celé 18. století jsou v Horních Heřmanicích budovány církevní stavby. Ze začátku století pochází stavba márnice, nacházející se na severovýchod od kostela. Na začátku století je z někdejšího dřevěného kostela vybudován italským stavitelem Antoniem Sallou nový kamenný kostel. Jeho stavba byla zahájená položením základního kamene v roce 1706 a ukončena byla v roce 1712. Byl zasvěcen svatému Jiří mučedníku. Také jeho původní vnitřní vybavení, včetně varhan, pochází z téhož století. Mimo to zde byla v letech 1752 – 53 postavena fara. O její vznik a stavbu se zasloužil místní rodák Pavel Bernard Lyer, děkan královéhradecké kapituly. V dalších letech, v roce 1760, byla u fary postavena socha sv. Jana Nepomuckého a v roce 1788 před kostelem kamenný kříž. Z 18. století pochází i několik občanských staveb (např. chalupa čp. 85 a mlýn čp. 103). Za sedmileté války (1756 – 1763), kterou vedla císařovna Marie Terezie s Pruskem, Heřmanicemi protáhlo císařské vojsko pod velením generála Ernsta Gideona Laudona (1717 – 1790).

Na konci 18. století v Horních Heřmanicích již stálo 115 domů. V té době, roku 1790, byla od hornohořmanické rychty (čp. 19) oddělena část pozemků. Ty byly rozděleny

na 21 dílů, každý po 20 měřicích a rozděleny mezi české i německého obyvatelstvo z okolních vesnic. Vznikla tak nová lokalita, která byla pojmenována na Rýdrovice, po tehdejší vrchnostenský správci Františku Josefu Riedrovi (+ 1814), který je pochován u kostela sv. Anny v Lanškrouně. Škola byla Horních Heřmanicích byla již v 17. století. V roce 1821 byla stará školní budova poškozena. Propadl se v ní strop. Tak se prozatím vyučovalo v čp. 45. Když byla opravena, sloužila svému účely ještě další léta, až do roku 1879. V průběhu první poloviny 19. století se Horní Heřmanice dále rozrůstají. V roce 1837 zde bylo již 145 domů s 987 obyvateli. Mimo to také dva mlýny. Obyvatelstvo se mimo zemědělství živilo také předěním lnu a obchodem.

Rok 1848 přinesl mimo zrušení roboty také zánik patrimoniální správy. Zanikla panství a lidé na venkově byly zbaveni posledních feudálních přežitků. I na Lanškrounsku v té době dochází k řadě revolučních akcí. Tak například v březnu 1848, po telegrafické zprávě, že se z Vídně vrací česká deputace, shromáždil se na nádraží v Žichlínce (tehdy nazývaném Lanškroun) dav obyvatel z Lanškrounska, mezi nimi i řada lidí přímo z Horních Heřmanic, aby vyslechli zprávy, které deputace přivázela z Vídně. V té době se přímo v Horních Heřmanicích sešla velká skupina obyvatel v počtu asi 50 osob a uspořádali z radosti nad zrušením roboty manifestační průvod celou obcí i s praporem. Někteří lidé ve vsi pak přestali platit poddanské dávky. Později se s nimi nové úřady za tuto „opovážlivost“ tvrdě vypořádali.

Až do této doby byl v čele každé vesnice rychtář, kterého jmenovala vrchnost. Na Lanškrounsku byl tento úřad dědičný. Vykonával ho zletilý majitel tak zvané „dědičné rychty“, která byla vždy jedním z největších gruntů ve vsi, ke kterému patřila také krčma nebo také krám. Od Jozefinské doby náležela k jeho povinnostem i péče o obecní hospodářství a výkon vrchnostenského práva (vybírání robotních poplatků, kontribuce), čelední a policejní záležitosti. Dále pak i vedení místního soudnictví a výkon práva. Dostával za to podíl z pokut. Za to měl úlevy z roboty a jiných povinností. Jeho odznakem byla pečeť a právo nazývané také žíla, regiment, žezlo nebo ferule. Původní hornohořmanická obecní pečeť pochází z roku 1689. Má kulatý tvar ohraničený provazcem a v pečetním poli obsahuje dělený španělský štít zdobený po stranách rokaji. V horní poli má vpravo obráceného koně, v dolním trojhroté vidle, radlici a kosu. Po obvodu je křížkem uvozený německý opis s tímto textem: + *SIGIL DER GEMEIN. OBERHERMANITZ* 1689. Na začátku 19. století je doloženo použití další pečeti. Její otisk je poprvé doložen v roce 1806. Je o něco menší, má však oválný tvar ohraničený také provazcem. V pečetním poli obsahuje stejné znamení jaké je na předchozí pečetě. Opis po obvodu je jiný: : *SIGIL DER GEMEINDE OBERHERMANITZ* 1689. Z roku 1834 pochází otisk třetí pečeti. Ta má také oválný tvar ohraničený provazcem. V pečetním poli obsahuje španělský štít zdobený po stranách rokaji, na něm radlici. Po obvodu má německý majuskulní opis s tímto textem: *INSIGEL DER GEMEINDE OBERHERMANITZ*. Jako obecní orgán byli rychtáři strážci obecní pokladny s penězi, listinami a jinými písemnostmi. Rychtářský úřad zanikl v roce 1849. Posledním rychtářem v Horních Heřmanicích byl František Beran. V následujících letech byli nahrazeni volenými zástupci obce v čele s obecním představeným, později starostou.

II.Od roku 1849 do roku 1918.

Jak bylo uvedeno na konci předchozí části, po zániku rychtářských úřadů jsou nově vzniklé katastrální neboli politické obce spravovány podle prozatímního obecního zákona vydaného 17.3.1849 (č.170/1849 ř.z.).V čele obce od té doby je obecní představený a obecní výbor volený obecním zastupitelstvem.V roce 1859 měl být na základě císařského patentu z 24.4.1859 vydán nový obecní zákon,ale ten bohužel ,až na ustanovení o domovském právu, nevešel v platnost. Řádný obecní zákon byl vydán až v roce 1864 (č.7/1864 z.z.)Tím se,přes velké množství úprav, zejména v roce 1918 a 1945,řídila správa obcí až do roku 1948.Z počátku měli právo obecní zastupitelstvo volit jen ti,kteří platili daně a poplatky.Dále pak čestní občané,duchovní,státní a zemští úředníci,vojenské osoby ve výslužbě, učitelé a osoby s akademickým titulem (lékaři,právníci a pod).Tito všichni voliči byly rozděleni do třech volebních skupin neboli sborů,podle výše placených daní.Ten, kdo se nechtěl voleb osobně zúčastnit,mohl se nechat při volbách zastupovat někým jiným.Později byl tento nedemokratický způsob zrušen a nahrazen všeobecným volebním právem občanů.Jak před volbami tak i po volbách často docházel k střetnutím jednotlivých skupin,ktelé chtěly posazovat své kandidáty.K jednomu takovému krvavému střetnutí došlo v roce 1891 při obecních volbách v Rýdrovicích. Měla na něm podíl zejména národnostní nesnášenlivost mezi Čechy a Němci.Již od počátku byly konány různé přípravy, agitace a různý nátlak na to,aby v Rýdrovicích za každých okolností vyhrála německá strana. Po podaných protestech české strany byly volby odloženy na podzim.V té době se dne 29.8.1891 vraceli z Červené Vody domů do Horních Heřmanic dělník Kubelka a jeho kamarád Šembera.Cestou se zastavili v Rýdrovicích v llichmanově hospodě. Zde při posezení přišla řeč i na místní poměry.K tomu Kubelka prohlásil, „že o by se za dvě bělky a jitrnice tak jako Krátký (Čech podporující Němce) koupit nedal“.Když hostinský llichman Kubelku okřikl,vznikla hádka, při které Kubelka llichmana uhodil.Ten vyběhl před hospodu a začal křičet o pomoc.Přiběhli lidé z okolí a také již zmíněný Krátký se svým bratrem.Všechno to byli Němci.Když Kubelka se Šemberou viděli co se děje,chtěli odejít a žádali přítomné,aby je pustili domů.Hostinský llichman to však nechtěl dovolit.Proto se oba raději dali na útěk.V síni hospody se strhla rvačka,při které byli oba zraněni.Přesto se jim podařilo utéci.Kubelka byl však tak poraněn,že po 20 krocích klesl k zemi.Všichni se k němu rozběhli a utloukli ho k smrti.Jeho tělo pak bylo nalezeno zohavené k nepoznání.Všechny kosti v těle měl přelámané.Celá událost měla dohru u Krajského soudu v Chrudimi.Tři účastníci rvačky sice byly odsouzeni k těžkému žaláři,ale celá záležitost přesto nebyla dostatečně objasněna.Pod dojmem Kubelkovy smrti nakonec v následujícím roce Češi v Rýdrovicích vyhráli a měli jistotu,i když ne velkou,převahu v obci i v následujících letech.

Od roku 1850 také začaly místo vrchnostenských neboli patrimoniálních úřadů v celé zemi působit nové státní úřady.Pro správu obecných (politických) záležitostí to byla tak zvaná okresní hejtmanství a pro právní (soudní neboli

justiční) záležitosti okresní soudy. Již od počátku byly Horní Heřmanice zařazeny do obvodu okresního hejtmanství v Lanškrouně a do obvodu okresního soudu v tomtéž městě. Tak v roce 1852 musel tento soud řešit zajímavý spor hornoheřmanických občanů. Jan Havlena z čp.82 totiž žaloval svoji matku Veroniku Havlenovou, výměnkářku z čp.81, protože měla u sebe svého syna Vincence, Janova bratra. Výměnkářce Havlenové již bylo 66 let a tak syna Vincence měla u sebe k obsluze. Sice s ní bydlela ještě dcera Ludmila, ale ta se provdala a chtěla odejít za manželem. Proto ji k pomoci zůstal jen Vincenc. Syn Jan tvrdil, že tam Vincenc nemá co dělat. Zřejmě proto, aby matce nemusel dávat tak velký výměnek. Později, v roce 1855, projednával lanškrounský soud žalobu na Jiřího Žalmana z čp.65. Byl totiž dlužen 10 zlatých z odebrané maso u řezníka Josefa Pavlase čp.115. Došlo to tak daleko, že u Žalmana byla na úhradu dluhu a soudních výloh provedena exekuce. Při ní mu bylo zabaveno skoro celé zařízení jeho chalupy .A to stůl, 2 lavice, 3 staré židle s opěradly, staré nástěnné hodiny bez závaží, velký obraz Matky Boží, 2 malé obrázky, travní kosa, železný minciř bez závaží, dřevěný hak, 2 putny, stará chlebová almárka, „starý škopek, kosa na oves. Na půdě stará modrá šatní truhla a 1 peřina). V té době se před soud dostal také hostinský Antonín Beran č.116 .Ten zůstal dlužen 58 zlatých za odebranou pálenku od Jana Boleslavského z Lanškrouna.

Jak již bylo uvedeno výše Horní Heřmanice patřily vždy do obvodu Okresního soudu v Lanškrouně. Roku 1891 bylo zemskými úřady rozhodnuto, že pro české vesnice z Lanškrounska a Žamberska bude zřízen nový okresní soud se sídlem v Jablonném n.O. K uskutečnění tohoto záměru však nedošlo. V dalších letech (1900, 1909) byla podobná jednání opakována. Při nich bylo uvažováno o tom, že bude zřízen okresní soud v tehdy ještě nerozdělené Čermné. Jeho součástí se měly stát také Dolní a Horní Heřmanice. V roce 1912 hornoheřmanické obecní zastupitelstvo protestovalo proti „jakémukoliv rozhraničování národnostnímu v našem království a jsme proti navrhovaným změnám v okrese Lanškrounském, jak z důvodů národnostních, tak hospodářských i komunikačních. Chceme rovnoprávnost ve všech úřadech“.

Obyvatelé obce, kteří doma nemohli najít obživu, odcházeli za prací jinam. Tak hned na začátku druhé poloviny 19. století, v letech 1850 – 1860, ale i později se jich řada i z Horních Heřmanic, odstěhovala za moře do Severní Ameriky, zejména do Texasu ale i jinam. Odliv obyvatel později ještě vzrostl. Podle statistických údajů žilo v roce 1850 v Horních Heřmanicích 1024 obyvatel, v roce 1869 a také v roce 1880 již 1088 osob. Od roku 1890 jejich počet ubývá. Tak v letech 1890 – 1930 se z Horních Heřmanic odstěhovalo celkem 312 osob, což představovalo 30 % z celkového počtu. Tento odliv byl zdůvodňován zánikem domácího průmyslu a také nedostatkem komunikací, po kterých mohly být vypěstované produkty dodávány do vzdálenějších zpracovatelských a obchodních středisek. Jedním z důvodů prý bylo i to, že „motorizací oves nemůže nalézt odbytu“. Počet domů naopak stoupal. Tak v roce 1869 jich zde bylo 150 a v roce 1910 bylo v Horních Heřmanicích již 169 domů. V 80 a 90. letech 19. století, ale i předtím a také později, odcházeli zejména tkalci, nádeníci, dělníci a také různí řemeslníci protože doma nemohli nalézt obživu. Tak podle knihy vydaných pracovních povolení (knížek) v roce 1889 odešlo z Horních Heřmanic za prací 19 obyvatel, v následujících letech to nebylo o nic méně. V roce 1895 jich odešlo dokonce 40, 1896 to bylo 29 a v roce

1897 32 osob. Z počátku odcházejí na Moravu do Červené Vody, Olomouce, Litovle, Moravské Třebové, Štítů (Šilperka), Prostějova a Zábřehu. V 90. letech 19. století také do Čech, zejména do Lanškrouna a blízkého okolí. Část jich dokonce hledala práci v cizině. Tak v roce 1890 odcházejí 4 tkalci do Hamburku a tkadlec Josef Jureček dokonce až do Švédska. Mimo to odcházejí do Brém, kde jsou v tamních továrnách zaměstnání jako dělníci. Dá se říci, že každý rok do Německa (tehdy Pruska) odchází nejméně 3 lidé. Někdy také do Rakouska (za službou do Vídně i jinam) a Uher (Maďarska). Vždy do nových továren, které měly nedostatek pracovních sil z místních zdrojů.

V této době, to je na konci 19. století, byly Horní Heřmanice spojeny s okolním světem pouze tak zvanou „císařskou silnicí“ vedoucí z Lanškrouna přes Laudon (dnes Mezilesí) a Chudobu do Horních Heřmanic a pak dále na Moravu. Proto se začalo uvažovat o stavbě silnice po obci dolů a přes Dolní Heřmanice, Vyprachtice a Bystřec do Jablonného n.O., odtud dále do vnitřních Čech. Aby bylo možné stavbu nové silnice uskutečnit, bylo nutné vykonat řadu složitých jednání. K její stavbě se pak zainteresované obce sdružili v „Silniční výbor“ se sídlem ve Vyprachticích. Roku 1906 oznámilo hornoheřmanické obecní zastupitelstvo, že na stavbu silnice je ochotno dát zdarma pozemky, ale peníze poskytnout nemůže, protože jsou chudá obec. V roce 1908 byl vypracován konečný rozpočet na celou stavbu. Měla stát 166.100 K, z této částky 25 % měl být uhrazen ze státního příspěvku, zbytek měly uhradit zainteresované obce. Následovala další série složitých jednání. V roce 1912 byla dokonce vypravena deputace na c.k. rakousko – uherské ministerstvo financí do Vídně. Nakonec se všechny obce, kterých se stava silnice týkala, dohodly na tom, že zbytek částky, na kterou nedostanou od nikud žádnou podporu, uhradí z přírážek k obecním daním. Když podařilo dát dohromady potřebnou částku, byla stavba silnice zahájena. V roce 1913 byla dokončena až ke kostelu v Bystřeci. Dále do Jablonného n.O. byla dokončena až po první světové válce. V roce 1912 byla také projektována silnice vedoucí jako odbočka od hlavní silnice na Moravu a to od čp. 54 cestou přes Rýdrovice, Lány a dále do Valtěřic.

Vedle toho byl v roce 1898 c.k. ministerstvem železnic schválen projekt železnice vedoucí z Lanškrouna do Bílé Vody. V tomto projektu se počítalo s tím, že v Heřmanicích bude postaveno nádraží. Při jednání o stavě železnice žádal hornoheřmanický starosta V. Švestka, aby osobní zastávka v Horních Heřmanicích byla spojena ještě s nakladištěm. Starostové z okolních obcí (Dolní Heřmanice, Rýdrovice, Herbortice) se k němu připojili. V té době si také obec podala novou žádost o zřízení pošty. První žádost byla podána již v roce 1895. V roce 1905 byla žádost o zřízení pošty opakována. Až teprve v roce 1908 bylo obci oznámeno, že jakmile nastoupí poštovní výběrčí pro Horní Heřmanice, bude provoz pošty zahájen. Do této doby byly poštovní zásilky do Heřmanic a okolí dodávány z Lanškrouna. Když byla v roce 1892 zřízena pošta ve Vyprachticích tak odtud.

O něco později roku 1911 byla podána také žádost o zavedení telegrafu. Ten však do první světové války do obce nebyl zaveden. Mimo to měla obec zájem také o zřízení četnické stanice. Ani ta zde do té doby nebyla zřízena.

V průběhu 80. a 90. let 19. století bylo v Horních Heřmanicích založeno několik spolků. Jedním z nich byl Hospodářský spolek, podporující místní zemědělce, založený v roce 1890. V obci měl dokonce svoji váhu. Dále zde působila Národní

jednota Severočeská, jejíž činnost byla zaměřena zejména na kulturní povznesení českého obyvatelstva v poněmčených oblastech. V Horních Heřmanicích byl dokonce od roku 1911 vydáván její časopis s názvem „Obzor českého Lanškrounska“. Jednalo se o noviny místních odborů tohoto spolku ze širokého okolí. Jeho vydavatelem a majitelem byl jednatel lanškrounského okrsku Antonín Švestka z Horních Heřmanic. Neméně významný byl také Hasičský spolek (dnes Sbor dobrovolných hasičů), který je nejstarším spolkem v obci. Nedlouho po založení v roce 1884, prodělal velkou krizi, kdy se jednalo o jeho bytí či nebytí. V roce 1899 se na žádost velitele a cvičitele jeho činností dokonce zabývalo obecní zastupitelstvo. Při jednání se oba funkcionáři hasičů vyjádřili, že Hasičský spolek je na rozpadnutí. Proto se zastupitelstvo usneslo svolat schůzi všech hasičů a poskytnout jim podporu 10 zlatých. Kdyby ani to nepomohlo, mělo být pro případ ohně ustanoveno několik mužů ke stříkačce, aby byl kdo hasit. Později však byla krize překonána. V roce 1911 již spolek uvažoval o koupi nové stříkačky a také měnil stanovy. V obci byl roku 1896 založen také Spořitelní a záložní spolek. Roku 1912 měl již 132 členů. Jeho příjmy za tento rok činily 126.898 K a výdaje 122.524 K. Takže členům přinášel určitý zisk. V roce 1912 byl také založen Sokol a v roce 1926 Mlékárenské družstvo „Svépomoc“.

Po vydání nového živnostenského zákona v roce 1860 došlo v obci také k rozvoji živností a obchodu. Tak na začátku 20. století zde již byli tito obchodníci a řemeslníci: sedlák, dva řezníci, obchod s obilím, krupař, kramář, dva mlynáři, obchod s papírem (papírnictví), obchod se zemědělskými produkty, dva kováři, obuvník, dva obchody se školními potřebami, tři truhláři, kolář a čtyři hostince. Podle zprávy z roku 1897 se taneční zábavy v obci konaly jen v jednom hostinci a to o masopustě, dále pak jeden nebo dva bály. Pak již jen zábavy při nahodilých svátcích. Mimo to o pouti (na svátek sv. Jiří), o svatodušním pondělí a také o hodech. Ten komu ještě nebylo 16 let nesměl na zábavu. Vstupné bývalo nejvýše 1 zlatý. Koncem 19. století se celou českou zemí šířil boj proti „kořalečnému moru v obcích“. Podle zprávy z roku 1899 bylo hornohořmanickým obecním zastupitelstvem konstatováno, že „v obci vůbec nemírné pití kořalky se neprojevuje, ani kořalny zde nejsou. Proto nebylo nutno užít nějakých prostředků k zamezení nemírného pití. Hlavně je dbáno, aby hostince byly dostatečně vzdáleny od školy a kostela a aby byl na ně dobrý policejní dohled“. Jedním z velmi známých a významných hornohořmanických obchodníků byl Antonín Švestka. Prodával veškeré druhy jarních obilovin a semena k setí i všechny druhy tehdy dostupných umělých hnojiv. Naopak od rolníků vykupoval brambory, oves a veškeré polní plodiny za nejvyšší tržní ceny. Mimo bylo v jeho obchodě možné koupit i „nejlepší přírodní vína dalmatská, uherská, dolnorakouská, též šampaňské, tokajské, klosterneuburské, šolmavské, malaga, a schery pravých známek“. Na pohlednicích obce z té doby (začátek 20. století) z Dolních Heřmanic (1915) najdeme vedle celkového vyobrazení obce i budovu školy, a také hostince zvaného „U Franty“. Na samostatné pohlednici z roku 1910 také vyobrazení hostince Jana Berana nazývaného „Bušín“. Z Horních Heřmanic pak vedle celkového nebo i vyobrazení části obce najdeme na pohlednicích z let 1898 – 1925 vyobrazení obchodu Antonína Švestky, Beranova hostince nebo kostela s okolím (škola, fara) a také družstevní mlékárnu, poštovní úřad a obchod p. Šítka. Z

Rýdrovic pak mimo malebného pohledu na celou obec i vyobrazení české školy (na samostatné pohlednici), ale i německé školy a Pattermanova hostince.

V roce 1912 se konaly volby do Zemědělské rady Království Českého. Na Lanškrounsku byl do této rady zvolen J. Taraška z Horních Heřmanic. Podle Kotyškova místopisného slovníku (Kotyška V., Úplný místopisný slovník království Českého, Praha 1895) na konci 19. století bylo v Dolních Heřmanicích spolu s osadou Chudoba a Záhora 116 domů včetně 3 mlýnů s 718 obyvateli české národnosti a 9 Němců. V té době měla obec rozlohu 8,01 km². Horní Heřmanice byly větší. Ty měly rozlohu 31,15 km². a i s osadami zvanými V Dole, Lány, V Poli a Záhruba se skládaly z 155 domů. V nich bydlelo 1039 obyvatel české a 21 německé národnosti. Obec náležela k vikariátu Lanškroun a ke královéhradecké diecési. Patronát nad místním kostelem sv. Jiřího mučedníka a farou měl tehdy panující Jan kníže z Lichtenštejna. K hornohořmanické farnosti mimo vlastní obce náležely ještě Dolní Heřmanice, Laudon (dnes Mezilesí) a Rýdrovice, což obnášelo 2382 osob (katolíků). Mimo to v obci ještě byla čtyřtřídní škola a 3 mlýny. Pošta, telegraf a dráha v té době byla až ve vzdáleném Lanškrouně.

Zdárný vývoj obce v prvním desetiletí 20. století ukončila první světová válka. Ta přinesla utrpení a strádání nejen vojákům na frontách, ale i civilnímu obyvatelstvu v zázemí. Většina mužů musela postupně narukovat a tak vedení hospodářství a živností se musely ujmout jejich ženy. Z Horních Heřmanic většina mužů rukovala do Vysokého Mýta. Jednak k 98. řadovému pěšímu pluku, nebo také k 30. zeměbranceckému pěšímu pluku. Strádání a nedostatek v zázemí zvyšovaly také rekvizice hospodářských produktů. První z nich se začaly provádět již na začátku roku 1915. V roce 1916 byly pro válečné účely rekvírovány zvony v místním kostele. Největší z nich byl přelit v roce 1777 v Olomouci, malý umíráček pocházel z roku 1775, třetí byl mladší. Před sundáním z věže se ještě hodinu společným zvoněním loučily s farností. Pak po více jak dvouhodinové tvrdé práci byly odděleny od trámů a rozbity perlíkem. Těžko se s nimi obyvatelstvo obce loučilo, ale nedalo se nic dělat. Vojsko žádalo stále více kovu na kanony. Zhoršující se zásobovací situace byla také komplikována upisováním válečných půjček. Ty mezi českým obyvatelstvem nenalezly velké odezvy. Pouze německé obyvatelstvo v letech 1914 – 1918 na válečné potřeby uspalo více jak 31 milionů K. Konec války v roce 1918 přinesl českým zemím národní samostatnost. V mnohých rodinách však znamenal i smutek. Zmizela poslední naděje, že se vrátí muž, syn, otec nebo bratr. Přesto se mnozí domů vrátili, někteří „ověnčení slávou“ jako legionáři. Z Horních Heřmanic jich bylo 26 z toho 7 bylo italských a zbytek ruských. Z Dolních Heřmanic se vrátilo 12 legionářů z toho 4 byli italští jeden francouzský a zbytek ruští legionáři. Z Rýdrovic pocházeli dva ruští a dva italští legionáři. Život v Horních Heřmanicích se pomalu vracel do obvyklého koloběhu života venkovské obce. Mnohé se oproti životu v za Rakousko – Uherska změnilo. A nová Československá republika přinášela hodně nových nadějí. To je však již jiná kapitola.

Mimo již zmiňovaného významného rodáka, děkana královéhradecké kapituly Pavla Bernarda Lyera, se v Horních Heřmanicích také 23.5.1893 narodil Josef

Boháč – Heřmanský, význačný malíř a profesor, který žil později v Praze. Zde se také učil u profesora Loukotky a ve speciálce u profesora Thieleho. Po studijní cestě do Drážďan a Berlína složil státní zkoušku z kreslení pro střední školy. V roce 1922 poprvé vystavoval v Domě umělců v Praze své figurální práce a obrazy z rostockých rozkvetlých alejí. Po dalších studijních cestách do ciziny, mimo jiné také do Paříže, vystavuje v roce 1924 další obrazy. Také v dalších letech jsou jeho díla vystavována na řadě významných výstav. Dodnes je v Horních Heřmanicích v jedné domácnosti zachována jedna z jeho raných prací, pocházející z roku 1923. Jedná se o portrét jisté Žofky Hejlové.

Použité prameny a literatura.

Archivní prameny:

Státní oblastní archiv Zámorsk, fond Velkostatek Lanškroun.

Státní okresní archiv Ústí n.O., fond Okresní úřad Lanškroun, Okresní soud Lanškroun, Archiv obce Horní Heřmanice, Obecná škola Horní Heřmanice.

Literatura a vydané prameny.

Archiv český, díl VIII., Praha 1888, s. 391 – 392

Bláhová M., Historická chronologie, Praha 2001.

Cibulka J., Sokol J., Soupis památek historických a uměleckých v okrese Lanškrounském, Praha 1935.

Čapka F., Dějiny zemí Koruny české v datech, Praha 1998

Čornej P., Lockerová J., Major P., Panovníci českých zemí, Praha 1992.

Elznic V., Glosář pro rodopisce a kronikáře. Praha 1978.

Flögel J., Obecní zřízení v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, Praha 1932.

Foltýn D., Sommer P., Vlček P., Encyklopedie českých klášterů, Praha 1997.

Hackenschmied V. Z., Na besedě. Báčorky, báje, pověsti aj. vypravování lidu z okresu Lanškrounského a Ústeckého nad orlicí, Ústí nad Orlicí 1928, II. vydání (upravil a doplnil Radim Dušek) Ústí n.O. 1995.

Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl II – Severní Morava, Praha 1983, díl VI. – Východní Čechy, Praha 1989.

Kotyška V., Úplný místopisný slovník království Českého, Praha 1895.

Krajem Koruny země. Vlastivěda Lanškrounska, Lanškroun 2002.

Lehnann E., Landskroner Gemeindebuch, Landskron 1920.

Matušíková L., Pazderová A., Soupis poddaných podle víry z roku 1651- Chrudimsko, díl I. Praha 2001.

Musil F., Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí, Ústí n.O. 1995

Musil F., Ke vzniku města Ústí n.O. Východočeský sborník historický 4/1994, s. 43 – 55.

- Musil F.,K problematice vývoje středověkých komunikací v Poorlicku v době předhusitské.Historická geografie 30/1999,s.135 – 151.
- Musil F.,Osídlování Poorlicka v době předhusitské,Ústí n.O. 2002.
- Sedláček A.,Hrady, zámky a tvrze království Českého,díl II.Praha 1883.
- Sedláček A.,Místopisný slovník historický království Českého,Praha 1908.
- Sekotová V.,Teď nebo nikdy.Legionáři okresu Ústí nad Orlicí,Vysoké Mýto 2000.
- Sommer J.G.,Das Königreich Böhmen,statistisch – topographisch dargestellt.Chrudimer Kreis,Prag 1837.
- Šimák J.V.,Středověká kolonizace v zemích českých.Čerské dějiny ,díl I,část 5.,Praha 1938
- Toman P.,Nový slovník československých výtvarných umělců,(reprint),Ostrava 1993.
- Umělecké památky Čech,díl I.(A – J),Praha 1977.
- Velké dějiny zemí Koruny české,díl II. Praha – Litomyšl (Paseka) 2000.
- Vesnice Lanškrounska na starých pohlednicích,Lanškroun 1997.
- Zbraslavská kronika – Chronicon Aulae Regiae,Praha (Svoboda)1976.